

colloquium-journal

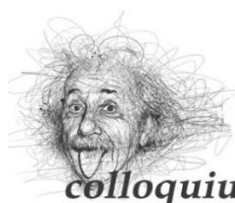
ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

Art
Architecture
Jurisprudence
Medical sciences
Technical science
Economic sciences
Historical sciences
Pedagogical sciences
Philological sciences

№1(160) 2023

Część 1

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №1 (160), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agrotechnologii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorski w Bydgoszczy, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny Ukrainy „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarova** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.

Google Scholar SlideShare

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

ARCHITECTURE

Іванова К.В. ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ СПОРТИВНИХ ТА ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ СПОРУД	5
Ivanova K.V. PRINCIPLES OF CLASSIFICATION OF SPORTS AND PHYSICAL AND HEALTH FACILITIES	5

ART

Абушова Л.Р. ЕТАПИ ТВОРЧЕСТВА НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА БАБА АЛИЕВА	11
Abusheva L.R. STAGES OF CREATIVITY OF THE PEOPLE'S ARTIST BABA ALIYEV	11

HISTORICAL SCIENCES

Aghamaliyeva M. OUTSTANDING SCIENTISTS OF THE AZERBAIJANI DIASPORA	14
--	----

Хрящевська Л.М. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ В ІСТОРИКО-ЕТНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ КАТЕРИНИ ГРУШЕВСЬКОЇ ТА КОСТЯНТИНА ШТЕППИ.....	17
Hryashchevskaya L. M. THEORETICAL AND METHDOLOGICAL CONCEPTS IN HISTORICA AND ETHNOLOGICAL STUDIES OF KATERYNY HRUSHEVSKOI AND KOSTIANTYNA SHTEPPY.....	17

MEDICAL SCIENCES

Piddubna A.A., Honcharuk L.M., Zahorodnia K.A., Chorney T.M., Makoviichuk K.Y. METABOLIC SYNDROME: DOCTOR'S TACTICS.....	22
--	----

Kukharchuk P.O., Havryliuk O.O., Balaniuk I. V. ANEMIA AND COVID-19.....	24
--	----

Баланюк І.В., Гончарук Л.М., Маковійчук І.Д., Прошак А.М. МОЛОЧНІ ПЕПТИДИ З СТИМУЛЮЮЧОЮ ПРОТИВІРУСНОЮ ВЛАСТИВІСТЮ	26
Balaniuk I.V., Goncharuk L.M., Makoviichuk I.D., Proshak A.M. MILK DERIVED PEPTIDES WITH STIMULATING ANTIVIRAL PROPERTIES	26

Баланюк І.В., Гончарук Л.М., Медведєва І.О., Григорець К.В. ОСОБЛИВОСТІ ІМУНОСУПРЕСИВНОЇ АКТИВНОСТІ ПЕПТИДІВ ОТРИМАНИХ З МОЛОКА	28
Balaniuk I.V., Goncharuk L.M., Medviedieva I.O., Hryhorets.K.V. FEATURES OF IMMUNOSUPPRESSIVE ACTIVITY OF PEPTIDES OBTAINED FROM MILK	28

PEDAGOGICAL SCIENCES

Боярська Л.М., Городкова Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТИ НА ПІСЛЯДИПЛОМНОМУ ЕТАПІ З ПЕДІАТРІЇ В ЗАПОРІЗЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ У ВІЙСЬКОВИХ УМОВАХ	32
Boiarska L.M., Horodkova Yu.V. FEATURES OF EDUCATION AT THE POST-GRADUATE STAGE IN PEDIATRIC AT THE ZAPORIZHZHIA STATE MEDICAL UNIVERSITY UNDER MILITARY CONDITIONS.....	32

Ivanenko V. THE PROCESS OF TEACHING A FOREIGN (ENGLISH) LANGUAGE IN NON-LANGUAGE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	36
--	----

Karabitskova N.O. FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE TEACHER IN THE PROCESS OF HIS COMMUNICATIVE ACTIVITY	38
Карабітська Н.О. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ЙОГО КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	38

Uskova T. APPROACHES TO TACKLING SPECIFIC PROBLEMS OF ONLINE FOREIGN LANGUAGE TEACHING	41
Ускова Т.О. ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ КОНКРЕТНИХ ПРОБЛЕМ ОНЛАЙН-ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	41

TECHNICAL SCIENCE

Краснощок В.М., Молчанов Б.С. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ	44
Krasnoshtshok V.N., Molchanov B.S. INFORMATION SUPPORT FOR AUTOMATED SYSTEMS	44

PHILOLOGICAL SCIENCES

Аббасова Р.М. ФОЛЬКЛОРНО-МИФОЛОГИЧЕСКАЯ СЕМАНТИКА ОБРАЗА АНГЕЛА В ТВОРЧЕСТВЕ ГУСЕЙНА ДЖАВИДА И АБДУЛХАК ХАМИДА.....	48
Abbasova R.M. FOLKLORE-MYTHOLOGICAL SEMANTICS OF THE IMAGE "ANGEL" IN HUSEYN JAVID'S AND ABDULHAG HAMID'S ACTIVITIES.....	48
Албалыев Ш.А. ОБРЯДОВАЯ СТРУКТУРА ПРАЗДНИКА ХЫДЫР НАБИ.....	53
Albaliyev Sh.A. THE CEREMONIAL STRUCTURE OF HOLIDAY "KHIDIR NABI"	53
Бабазаде С. Н., Грузина А.В., Алекбарова Н. Ш. РОЛЬ МОТИВАЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	57
Babazadeh S. N., Gruzina V.A., Alakbarova N. Sh. THE ROLE OF MOTIVATION IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING	57
Казымова С.А. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПЕРЕВОДА.....	59
Kazimova S.A. LINGUISTIC PROBLEMS IN THEORY AND PRACTICE OF LITERARY TRANSLATION	59
Керимова Н.Э. ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В ДИСКУРСЕ МАСС-МЕДИА РАЗЛИЧНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ	61
Karimova N.E. PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE DISCOURSE OF MASS MEDIA OF VARIOUS DIRECTIONS	61
Кулікова Т.В., Бондаренко А.С. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З БАЗОВИМ КОМПОНЕНТОМ-СОМАТИЗМОМ НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ „ДЕНЬ УСІХ БІЛОК” ІРЕНИ КАРПИ	66
Kulikova T.V., Bondarenko A.S. PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE BASIC COMPONENT-SOMATISM ON THE EXAMPLE OF A STORY "DAY OF ALL PROTEINS" BY IRENA KARPA.....	66
Хасилова Г.А. ПРОБЛЕМА РОМАНОВ И ФОЛЬКЛОРА В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД.....	70
Hasilova G.A. THE PROBLEM OF NOVELS AND FOLKLORE IN MODERN TIMES	70

ECONOMIC SCIENCES

Смышляева А.А.

КОГДА КОМПАНИИ ДОЛЖНЫ ВНЕДРЯТЬ ТЕХНОЛОГИИ ПО УПРАВЛЕНИЮ БИЗНЕСОМ76

Smyshliaeva A.A.

WHEN COMPANIES SHOULD IMPLEMENT BUSINESS MANAGEMENT TECHNOLOGIES76

Тешабоева З.Т.

НЕОБХОДИМОСТЬ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ КАК РЫЧАГОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ79

Teshaboeva Z.T.

THE NEED TO INTENSIFY INNOVATIVE PROCESSES AS LEVERAGES OF ECONOMIC DEVELOPMENT79

JURISPRUDENCE

Чебоньян Т.Г.

НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ ЗАВЕЩАНИЯ: ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ЗНАЧЕНИЕ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ82

Chebonyan T.G.

INVALIDITY OF A WILL: LEGAL PROBLEMS AND THE SIGNIFICANCE OF JUDICIAL PRACTICE82

УДК 94(477)

Хрящевська Л. М.,*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>**DOI: [10.24412/2520-6990-2023-1160-17-21](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-1160-17-21)***ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ В ІСТОРИКО-ЕТНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ КАТЕРИНИ ГРУШЕВСЬКОЇ ТА КОСТЯНТИНА ШТЕППИ****Hryashchevskaya L. M.,***candidate of historical sciences, associate professor of department to history, Mykolaiv national university to the name of V. O. Sukhomlynsky, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>***THEORETICAL AND METHDOLOGICAL CONCEPTS IN HISTORICA AND ETHNOLOGICAL STUDIES OF KATERYNY HRUSHEVSKOI AND KOSTIANTYNA SHTEPPY****Анотація:**

Проаналізовано праці українських етнологів, виявлено метод для з'ясування питань походження й природи етнографічних явищ. Доведено, що застосування порівняльно-етнологічного методу полягало у всебічному розгляді українського етнографічного матеріалу і виявленні його спільних та відмінних рис у порівнянні з етнографічними фактами, відомими в культурі інших народів. Українськими дослідниками з'ясовано слабкі місця французької соціологічної школи та введено найбільш перспективні висновки міфологічної та психологічної школи в етнології. З'ясовано про переконання світової етнологічної громадськості в розробці українськими дослідниками наукових проблем, актуальних для розвитку етнології в усіх розвинутих країнах.

Summary:

The works of Ukrainian ethnologists are analyzed, the method for the origin and nature of ethnographic phenomena is revealed. It is proved that the use of the comparative-ethnological method was a comprehensive consideration of Ukrainian ethnographic material and the identification of its common and distinctive features compared to ethnographic facts known in the culture of other peoples. Ukrainian researchers found out the weaknesses of the French sociological school and introduced the most promising conclusions of the mythological and psychological school in ethnology. The world ethnological community was found to be the development of scientific problems that are relevant to the development of ethnology in all developed countries.

Ключові слова: концепції, метод, культура, пережитки, погляди, етнологія, теорія, школа, дослідження.

Key words: concepts, method, culture, remnants, views, ethnology, theory, school, research.

На початку XX ст. українські дослідники у більшості своїх праць намагалися з'ясувати походження тих або інших явищ духовної культури. Переважній більшості цих праць було притаманне використання порівняльного методу, у вигляді зіставлення українського етнографічного матеріалу зі світовим.

Серед усіх українських етнологів, які працювали у цей час, найбільш активно застосовувала новітні теоретико-методологічні концепції у своїх роботах Катерина Михайлівна Грушевська. Це було обумовлено, як суб'єктивними, так і об'єктивними обставинами. Батько Катерини був добре знайомим з ідеями провідних європейських науковців того часу, цей факт вплинув на формування її наукового світогляду.

Доля Катерини Грушевської склалася таким чином, що на відміну від більшості своїх колег вона упродовж багатьох років проживала у Західній Європі, де навчалася або займалася науково-дослідною роботою. Через стан здоров'я К. Грушевська здобула початкову та середню освіту під керівництвом досвідчених педагогів вдома, вивчила основні європейські мови. З вересня 1917 р. дівчина навчалася на правничому, а згодом природничому фа-

культеті у Москві. Пізніше, у зв'язку з тим, що родина Грушевських була змушена емігрувати, Катерина Грушевська продовжувала навчання у вищих навчальних закладах Женеви, Відня та Праги. В цей же період, який визначив коло зацікавлень молодого дослідниці, К. Грушевська взяла активну участь у роботі «Семінару з примітивної культури» при Українському соціологічному інституті. Вже після повернення в Україну, Катерина Грушевська стала єдиною співробітницею Культурно-історичної секції ВУАН, якій вдалося у 1927-1928 рр. здійснити закордонне відрядження до Австрії, Німеччини та Франції.

У Парижі К. Грушевська ознайомилася з діяльністю Французького етнологічного інституту при Паризькому університеті, прослухала спеціальний курс з методології етнологічних досліджень, брала участь у семінарських заняттях, простудіювала і придбала для Кабінету примітивної культури програми і підручники Інституту, домовилася про регулярне постачання періодичних видань.

Основним полем наукових зацікавлень для К. Грушевської були студії з так званої «примітивної культури» під якою розуміли ту стадію суспільного розвитку на якій у виробничій сфері ще не було суспільного поділу праці, у соціальній була

відсутня класова диференціація, а в інтелектуальній сфері переважало прелогічне мислення. Відповідно до розвитку тогочасних етнологічних знань, К. Грушевську цікавили насамперед «пережитки», тобто елементи «примітивної культури» у традиційній культурі українців та інших європейських народів.

Працю, яка у повній мірі відображає науково-методологічні погляди Катерини Грушевської стала монографія «З примітивної культури» [1], в основу якої були покладені доповіді та розвідки, здійснені дослідницею в рамках семінару в Українському соціологічному інституті. Книга, яка фактично являла собою збірку об'єднаних єдиним задумом нарисів, торкалася найважливіших проблем тогочасної світової етнології. Незважаючи на те, що матеріал, на якому була написана монографія, стосувався переважно примітивних народів Америки, Австралії та Африки, Катерина Грушевська намагалася вивести з нього універсальні висновки, які могли б допомогти у вирішенні актуальних завдань української етнології.

Перший нарис було присвячено проблемі початків заселення та формування культури американських індіанців. До цієї проблематики К. Грушевську підштовхнули наукові досягнення Смітсонівського інституту, зокрема поява у 1919 р. праці американського палеоетнолога Г. Холмса на тему індустрії обробки каменю в індіанців. Викладення матеріалу засвідчує розуміння К. Грушевською етнологічної теорії.

Залишаючись переконаною прихильницею еволюціоністського принципу у розумінні соціальних явищ, К. Грушевська застерігала від спрощеного розуміння еволюції як невинного прогресивного розвитку. Зокрема, дослідниця звернула увагу на відомі в культурі деяких племен американських індіанців випадки культурного регресу під впливом змін економічних обставин [1, с. 78]. Також К. Грушевська заперечує розуміння суспільства кам'яної доби як повністю беззахисного перед зовнішніми силами природи колективу. Навпаки високий рівень розвитку індустрії виготовлення кам'яних знарядь надавав можливості суспільствам кам'яної доби широкі можливості для творення духовних та культурних цінностей. Це, на думку К. Грушевської, засвідчує значно більш ранній час виникнення багатьох соціальних інститутів, ніж це видавалося науковцям.

Надзвичайно важливим є другий розділ роботи К. Грушевської, у якому вона торкається проблеми так званого примітивного мислення, яка чи не найбільше цікавила дослідницю. К. Грушевська докладно викладає основи вже неодноразово згаданої теорії примітивного або прелогічного мислення Л. Леві-Брюля, прихильницею якої дослідниця залишалася упродовж усієї своєї наукової кар'єри. Дослідниця прямо вказує, що «усвідомлення різниці між примітивною і цивілізованою мислею, се зараз один з найцінніших здобутків нової етнології, а дослідження і систематизація сього здобутку - одно з найцікавіших завдань сеї науки в будучині» [1, с. 162]. Важливим аспектом вивчення примітивного

мислення К. Грушевська вважала дослідження його пережитків у традиційній культурі сучасних народів, зокрема українців. Дослідниця зазначає, що елементи прелогічного мислення з притаманним йому ігноруванням причинно-наслідкових зв'язків не дуже помітне в українських звичаях, однак з їх все ж таки можна прослідкувати «хоч і по стертих уже слідах» [1, с. 168]. Об'єктом дослідження К. Грушевська обирає поховальну обрядовість. Аналіз цього аспекту традиційної культури приводить дослідницю до підтвердження думки Л. Леві-Брюля, «що між примітивним думанням і цивілізованим лежить більше ніж різниця в степені розвою, - що тут основна формальна відміна. Старша форма в своїм характернім виді не зливається і не востає в пізнішу еволюцію, що відбувається на іншому господарському і побутовому ґрунті. Вона має тенденцію жити паразитарно, як чужорідне тіло на організмі сучасного життя. Така відокремленість цих пережитків робить їх дослід локшим, бо не злившись з сучасним світоглядом вони досить ясно вирисовуються на тлі сучасного життя» [2].

Свої міркування Катерина Грушевська продовжує на сторінках нарисів, присвячених поняттям тотем і мана у примітивних культурах. Дослідниця доходить висновку, що термін «тотем» означав лише приналежність до того самого роду й був позбавлений релігійного навантаження. Саме тому широко вживане у працях класиків еволюціонізму поняття «тотемізм», на думку дослідниці, є лише абстрактною теоретичною конструкцією, результатом помилкового приписування примітивним народам поклоніння тваринам. Значно важливішим для примітивних культур є поняття «мана», яким позначалася космічна енергія, що міститься в усіх речах та істотах і об'єднує їх у роди. Дослідження уявлень про ману здійснювалися переважно ученими французької соціологічної школи. На думку К. Грушевської, поняття мани на певному етапі було загальнолюдським, однак «манічний світогляд», притаманний родовому суспільству, почав розкладатися ще до формування європейських культур. Проте у вигляді пережитків його усе ще можна простежити в культурі європейців. «В кожному разі дослідження наших культурних пережитків не як відокремлених явищ, але як виявів мислі примітивного людства про світ і його лад, міг би дати багато цікавого не лиш для пізнання минулості у нас, але, - і для вияснення еволюції людської мислі взагалі» [1, с. 172]. Зазначимо, що у подальшому сама ідея примітивних «пережитків» у світогляді сучасних людей була піддана жорсткій критиці з боку етнологів функціонального напрямку й загалом визнана застарілою, однак у період наукової діяльності К. Грушевської саме теорія прелогічного мислення була передовим досягненням етнологічної думки.

Останній розділ праці К. Грушевської було присвячено так званій «примітивній поезії» [1]. Аналізуючи пам'ятки народної творчості європейських народів, дослідниця доходить висновку, що до їх колективного характеру, як протипагу

індивідуальним авторським творам сучасної літератури. Народну поезію К. Грушевська розглядає у зв'язку з соціальними та історичними обставинами її появи. Даний підхід, тотожний положенням французької соціологічної школи та поглядам М. Грушевського, у повній мірі розкрився у дослідженні К. Грушевською народних дум. Як зазначає М. Парахіна [3, с. 62], сформульована у ній соціологічна теорія українського героїчного епосу спиралася на характерну ознаку дум як окремого жанру народної творчості - корпоративний характер і пов'язаний з ним територіальний розподіл сюжетів дум. Вдале застосування новітніх дослідницьких методик не в останню чергу сприяло європейському успіхові праці К. Грушевської про думи [3, с. 65].

Загалом, значення монографії К. Грушевської для інтеграції української етнології до світового наукового простору важко переоцінити. По-перше, видана в Україні праця знайомила вітчизняну наукову аудиторію зі здобутками зарубіжної етнології, адже оригінальні праці французьких, американських, німецьких та британських етнологів далеко не завжди потрапляли до українських книгосховищ. По-друге, як з'ясувала І. Матяш, праця К. Грушевської у 1925 р. була розіслана на 80 закордонних адрес і потрапила до найбільших світових книгозбірень [4, с. 107]. Світова етнологічна громадськість, таким чином, могла переконатися у зрілості української етнології, представники якої розробляли наукові проблеми, актуальні для розвитку науки в усіх розвинених країнах.

Теоретико-методологічні принципи, які базувалися на ідеях французької соціологічної школи щодо пережитків примітивної культури та прелогічного мислення, знайшли своє втілення практично в усіх історико-етнологічних дослідженнях Катерини Грушевської. Цікавою, у цьому зв'язку, є велика стаття дослідниці, присвячена ритуальному оголенню як елементу жіночої господарської магії. К. Грушевська аналізує етнографічні джерела щодо наявності відповідних звичаїв у гуцулів та поліщуків, порівнює їх із тими звичаями, які зафіксовані у примітивних народів Азії та Африки, аналізує зв'язок подібних звичаїв з фізіологічними аспектами жіночої продуктивності, розглядає історичне коріння жіночих культів, пов'язаних з плодючістю тощо. Застосовуючи методологічний підхід Л. Леві-Брюля та запронований ним термінологічний апарат, дослідниця доходить висновку щодо існування в уяві жінки в умовах традиційного суспільства певної форми партиципації, яка зближує поняття голого тіла та прибутку. Звичай обрядового оголення К. Грушевська схильна вважати культурним пережитком. Водночас, дослідниця робить застереження: «Сама ся віра, хоч виросла вона з отсих первісних економічних умов - жіночого магічно-господарського комплексу, але розгалузилася і розвинулася досить незалежно від своєї історичної бази, приймаючи і переробляючи впливи все нових культур» [5, с. 25]. З цих слів та подальших міркувань дослідниці видно, що К. Грушевська не

абсолютизувала еволюціоністську ідею пережитків, але навпаки ставилася до неї критично й застосовувала обережно.

Тематика світоглядних уявлень народів світу цікавила також Костя Штеппу (1893-1958), який плідно працював на ниві етнорелігієзнавства наприкінці 1920-х рр. Попри суперечливу біографію (за 62 роки життя цей чоловік побував на фронтах Першої світової, боровся з радянською владою у складі білого руху, співробітничав зі спецслужбами сталінського СРСР та Третього Рейху), К. Штеппа відзначився як ерудований історик-антикозновець, талановитий дослідник духовної культури, вчений, який здійснив помітний внесок у розвиток саме української науки.

Кар'єру науковця К. Штеппа розпочав у Ніжинському інституті народної освіти, де після захисту промоційної праці «Вчення про демонів в античній і християнській літературі в епоху зародження християнства» [6] у 1924 р. його було зараховано штатним співробітником. Упродовж 1926-1928 роках він займав посаду декана факультету соціального виховання, а у 1930 році переїхав до Києва, де викладав в університеті та брав активну участь у роботі установ ВУАН.

На формування наукового світогляду К. Штепи вплинули насамперед позитивістські та еволюціоністські ідеї кінця XIX - початку XX ст. К. Штеппа розглядав процеси релігійних трансформацій як невідминний прогрес від найпростіших до складних форм, ставив їх у залежність насамперед від рівня соціально-економічного розвитку суспільства, виділяв патологічні явища культури, які могли призвести цивілізацію до регресу. На формування поглядів К. Штепи щодо походження космогенетичних та антропогенетичних уявлень українців вплинули насамперед концепції міграціоністської школи Т. Бенфея, які раніше знайшли втілення у працях М. Драгоманова.

Етнології Кость Штеппа присвятив лише кілька років своєї активної наукової діяльності, однак цей невеликий проміжок часу виявився чи не найбільш вагомим в усій його дослідницькій діяльності. Упродовж 1926-1928 рр. опублікувавши монографію «Нариси з історії античної та ранньохристиянської демонології (до питання про походження християнства)» [7, с. 63], низку ґрунтовних наукових розвідокта рецензій, К. Штеппа зарекомендував себе як оригінальний етнолог-релігієзнавець.

Повною мірою погляди К. Штеппи були втілені у його найбільшій монографії, що була присвячена античній та ранньохристиянській демонології. Попри специфіку теми та часу написання роботи, вона відзначалася науковим підходом й відсутністю ідеологічного забарвлення. Лише на самому початку дослідження К. Штеппа робить реверанс в бік пануючої доктрини, зазначаючи, що, мовляв, знання історії релігії необхідне для боротьби з нею. Але після цього йде вже «чиста наука». У першому розділі роботи К. Штеппа формулює проблему у загальному вигляді. Вчення про злих та добрих демонів, як істот, що займають

проміжне становище між богом та людиною, К. Штеппа вважає одночасно важливим елементом греко-римського язичництва й суттєвою частиною християнського віровчення. Віра у демонів, тобто у «богів нижчого порядку», була притаманна насамперед широким прошаркам суспільства, тоді як офіційна релігія залишалася надбанням «верхів», майже не зрозумілим «низам». У цьому й полягав феномен двовір'я, поширений від Античної Греції до Київської Русі після прийняття християнства. Завершує свої міркування К. Штеппа суто еволюціоністським розглядом причин виникнення релігійних уявлень.

Другий та третій розділи присвячені зародженню уявлень про демонів в період ранньої античності. Четвертий розділ присвячений внутрішнім протиріччям релігії еллінів. У п'ятому розділі «Соціальні й культурні передумови теологічного ухилу греко-римської філософії в добу зародження християнства» К. Штеппа дає оригінальне пояснення розповсюдженню й піднесенню релігійності в період пізньої античності. На його думку, утворення Римської імперії відокремило суспільство від політичного життя, що цілком знаходилося в руках імператорської влади, а також від економічної сфери, яка повністю поклядалася на рабів. Це спрямовувало енергію суспільства у релігійне річище, і цьому сприяли також культурні передумови: проникнення іноземних релігій та занепад еллінської культури, що стався внаслідок її переорієнтації на потреби споживача.

За таких умов у II ст. н.е. в працях Плутарха, Апулея, Максима Тирського, Варрона сформувалося цілісне вчення про демонів, яке К. Штеппа розглядає у шостому розділі. У наступному розділі дослідник вивчає уявлення ранніх християн столовно демонології. В останньому восьмому розділі роботи К. Штеппа аналізує уявлення про демонів у пам'ятках «античного марновірства» - написах на амулетах, дощечках із закляттями, зазначаючи, що народна свідомість пізньоантичної доби змішувала богів та демонів, населяла ними увесь світ.

Свою теорію походження та генези уявлень про демонів К. Штеппа застосовував й на українському матеріалі. Зокрема, увагу вченого привернуло питання характеру переслідування відьом у період середньовіччя: якщо у Західній Європі відьом звинувачували насамперед у віровідступництві та стосунках з нечистою силою, а притягали до відповідальності державні та церковні органи, то в Україні аналогічні процеси були побудовані на скаргах приватних осіб про заподіяння відьмами шкоди людині чи майну й не мали жодного релігійного підґрунтя.

В Україні, а також у Польщі, на відміну від західних країн, переслідування відьом не носило організованого характеру й не було таким жорстоким. На думку К. Штеппи головна причина цього явища полягала у «самому змісті тих демонологічних уявлень і тої магічної практики, що були зв'язані у нас з вірою у відьом та чарівників» [7, с. 105]. На думку К. Штеппи на Заході уявлення про

демонів пройшли довгий еволюційний шлях, перетворившись на так звану «вульгарну демонологію» - систему таємного знання, «чорнокнижжя», з яскравими ознаками єретичного вчення, що загрожувало самому існуванню церкви. В Україні демонологія як цілісна теорія не сформувалася. Існувала лише примітивна магія як елемент давньої традиційної культури, що й зумовлювало до неї поблажливе ставлення церкви, яка не вбачала у відьмах та чарівниках загрози для свого існування.

Порівняльний метод більшою мірою було застосовано К. Штеппою у статті, присвяченій відьмам у середньовічній Україні та їх переслідуванням. Дослідник підкреслює, що якщо у Західній Європі відьом звинувачували у віровідступництві та стосунках з нечистою силою, а притягали до відповідальності державні та церковні органи, то в Україні, а також у Польщі аналогічні процеси були побудовані на скаргах приватних осіб про заподіяння відьмами шкоди людині чи майну й не мали жодного релігійного підґрунтя, а їх переслідування не носило організованого характеру й не було таким жорстоким. Причина цього явища полягала у тому, що еволюція релігійних уявлень на Заході призвела до формування системи таємного знання «вульгарної демонології», а також «чорнокнижжя», з яскравими ознаками єретичного вчення, яке загрожувало панівному становищу церкви. У Східній Європі й, зокрема, в Україні існувала лише примітивна магія як елемент давньої традиційної культури, що й зумовлювало до неї поблажливе ставлення церкви, яка не вбачала у відьмах та чарівниках загрози для свого існування.

Отже, наукові праці українських етнологів К. Грушевської та К. Штеппи, які мали аналітичний характер, засвідчують, що провідним методом, який використовували вітчизняні дослідники для з'ясування питань походження й природи тих або інших етнографічних явищ був порівняльно-етнологічний. Його застосування полягало у всебічному розгляді українського етнографічного матеріалу й виявленні його спільних та відмінних рис у порівнянні з етнографічними фактами, відомими в культурі інших народів. Акцент робився переважно на так званих «пережитках», тобто консервативних аспектах традиційної культури, які на погляд тодішніх дослідників збереглися з прадавніх епох та первісних стадій розвитку суспільства. Відповідно й порівняльний матеріал підбирався зі сфери стародавньої міфології або з етнографічних спостережень за примітивними народами. Таким чином, можна констатувати, що бачення українськими науковцями походження етнографічних явищ в цілому знаходилося в концептуальних межах класичного еволюціонізму. При цьому неможливо відкидати й суттєвий вплив дифузійністської концепції етнокультурних контактів, яка пояснювала виникнення елементів духовної культури міграцією та зовнішніми впливами. Тим не менше, ключова для еволюціонізму ідея загального прогресу й стадіальності розвитку людства жодним дослідником під сумнів не ставилася. Пояснення природи етнографічних явищ здійснювалося переважно з

точки зору теорії дологічного мислення, яка сформувалася в рамках французької соціологічної школи. При цьому, українські дослідники усвідомлювали слабкі місця даної теорії й намагалися залучати найбільш перспективні висновки міфологічної та психологічної школи в етнології.

Список джерел та літератури

1. *Грушевська К. М.* З примітивної культури. Розвідки й доповіді Катерини Грушевської. К.: Державне видавництво України, 1924. 224 с.

2. Люсьєн Леви-Брюль. Первобытное мышление. Режим доступу: https://vk.com/doc30601958_482922128?hash=tPg8HoFuBn9Pj4sTBh0Ppzln8nTnCxM8Ds2Ck1wxBL

3. *Парахіна М. Б.* Наукова спадщина Катерини Грушевської - 20-30-х років XX ст. // Етнічна історія народів Європи. 2002. № 13. С. 61-66.

4. *Матяш І. Б.* Катерина Грушевська: Життя і діяльність. К.: Україна, 2004. 240 с.

5. *Грушевська К.* З примітивного господарства. Кілька зауважень про засоби жіночої господарчої магії у зв'язку з найстаршими формами жіночого господарства // Первісне громадянство та його пережитки на Україні. 1927. Вип. 1-3. С. 9-44.

6. Казакевич Г. Кость Штеппа – дослідник релігійно-міфологічних уявлень доби античності та середньовіччя. Режим доступу: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2009/30/articles/5.pdf>

7. Штепа К. Нариси з історії античної та ранньохристиянської демонології (до питання про походження християнства) // Записки Ніжинського ІНО. 1926. Кн. VI. С. 125 – 194.

Colloquium-journal №1 (160), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>